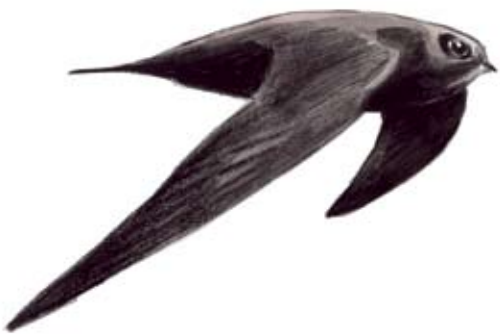

Holbewoner **gierzwaluw** kan niet zonder

Natuurbescherming vindt niet alleen plaats in natuureservaten, maar inmiddels ook in de stad. Een aantal vogelsoorten is vrijwel geheel van de stad afhankelijk. Ten minste één soort heeft zelfs in hoge mate geprofiteerd van de verstedelijking: de gierzwaluw. Toch moet hij een handje geholpen worden.

De gierzwaluw brengt het grootste gedeelte van zijn leven door in de lucht. Zolang er voldoende voedsel is, is de aard van het onderliggende terrein van ondergeschikt belang. De soort nestelde oorspronkelijk in spleten in rotskliffen, maar sinds mensen stenen gebouwen van meer dan vijf meter hoog zijn gaan maken heeft de gierzwaluw daarvan geprofiteerd. Zulke bouwwerken boden een nieuwe plek om te nestelen die even veilig is als een kale rotswand. Aan zijn voedsel – kleine en middelgrote vliegende insecten – is waarschijnlijk nooit gebrek geweest in het waterrijke Nederland, maar natuurlijke nestplaatsen zijn nauwelijks voorhanden in de lage landen. Met de komst van de Romeinen en hun moderne nieuwbouw werden de omstandigheden voor de gierzwaluw gunstiger. Als in de Middeleeuwen echt hoge stenen gebouwen worden gebouwd en in de Gouden Eeuw

de eerste grootschalige stadsuitbreidingen worden gerealiseerd, wordt het in Nederland alleen maar beter voor de gierzwaluw. Oude stadscentra waar gebouwen door hun ontwerp of door de tand des tijds veel holtes en gaten vertonen zijn nu de favoriete nestplaatsen. In 1990 werd in het centrum van Groningen het, in de dertiende eeuw gebouwde, Calmershuis onderzocht. In de muren van het pand vond men een groot aantal steigergaten uit de bouwtijd, zogenaamde korttelingsgaten. Deze holtes aan de buitenzijde van de muur zijn sinds jaar en dag door vogels als nestplaats gebruikt. Archeologen vonden er een aantal vogelnesten en een compleet skelet van een gierzwaluw. Het is de oudste vondst van een gierzwaluw in ons land.

Nieuwe bouwtechnieken zijn niet gunstig

Stadscentra lijken als broedgebied de voorkeur te hebben boven buitenwijken en dorpen, maar er zijn ook grote kolonies in afgelegen gebouwen. Met uitzondering van enkele bekende nestplaatsen in bomen in Oost-Europa, Noord-Scandinavië en Rusland is de broedverspreiding in Europa gerealiseerd aan gebouwen. Het verspreidingsgebied van de gierzwaluw is veel groter dan dat van andere soorten van het geslacht *Apus*. De gierzwaluw broedt in een brede geografische zone; van woestijnen en steppegebieden

in het zuiden tot boven de poolcirkel in het uiterste noorden van zijn verspreidingsgebied. Daartussen bewoont de gierzwaluw het volledige palet aan Europese en mediterrane gematigde biotopen. In het grootste deel van het verspreidingsgebied komt de gierzwaluw als broedvogel hoofdzakelijk voor in streken met menselijke bewoning.

De toekomst van de gierzwaluw lijkt onzeker in onze snel veranderende steden. Moderne bouwtechnieken en –materialen, die in toenemende mate ook worden toegepast bij de restauratie van historische gebouwen, reduceren het aantal nestplekken voor gierzwaluwen. Dit proces is inmiddels een significant probleem geworden voor de soort. Lokaal nemen de aantallen af door renovatie en sloop van oude gebouwen. Tegelijkertijd neemt de gierzwaluw op andere plaatsen in aantal toe door kolonisatie van nieuwe wijken en het grootschalig toepassen van kunstmatige nestgelegenheden. Veel populatieveranderingen lijken een direct gevolg van menselijk handelen. Omdat er geen betrouwbare methode is voor het maken van kwantitatieve schattingen, is niet bekend hoeveel gierzwaluwen in Nederland broeden en hoe de populatie zich ontwikkelt. De landelijke gierzwaluwwerkgroepen zouden grote winst kunnen boeken door een universele manier van tellen te hanteren, waarmee de landelijke stand van jaar op jaar gemonitord kan worden.

de stad

Z'n levensverwachting is heel gunstig

Door zijn geweldige vliegvermogen is de gierzwaluw in staat in een groot gebied voedsel te zoeken. Dit gebeurt bij voorkeur binnen een straal van acht kilometer rond het nest. Bij slecht weer kan de vogel zich over grote afstanden verplaatsen naar plekken met goed weer. Die kunnen honderden kilometers van de nestplaats verwijderd zijn. De nestjongen overleven zo'n koude of natte periode door in lethargie te gaan. Met een vertraagde stofwisseling, hartslag en adem-

haling en een lagere lichaamstemperatuur trotseert het nestjong de tijd zonder voedsel. Hoewel het een kleine vogel is kan een gierzwaluw behoorlijk oud worden. Voor volwassen vogels geldt een sterftcijfer van slechts 15 tot 19% per jaar. Er zijn individuen bekend met een leeftijd van meer dan twintig jaar.

De gierzwaluw moet als soort in staat te zijn om de aantallen op de lange termijn op peil te houden. Mits de voedselsituatie en het aanbod van broedplaatsen niet structureel veranderen, kan de hoge mobiliteit en de lange levensduur de soort beschermen tegen het instorten van de populatie als gevolg van acute veranderingen van het leefgebied. Een fenomeen waar sommige honkvaste standvogels in de stad onder te leiden hebben, zoals de huismus.

De huidige klimatologische verandering, die gepaard gaat met stijgende temperaturen en zwaardere regenval, leidt mogelijk tot gunstiger omstandigheden voor insecten en daarmee tot een betere voedselsituatie voor de gierzwaluw. Bovendien is het zonneklaar dat het realiseren van kunstmatige nestgelegenheden zinvol is; overal in het land accepteren gierzwaluwen zulke nesten. Bij nieuwbouw en renovatie zou standaard een aantal neststenen geplaatst moeten worden. De aanpassingen zijn vaak goed te integreren in de bouw en soms nauwelijks zichtbaar aan de buitenkant, maar voor de gierzwaluw essentieel.

Nestbescherming absoluut noodzakelijk

Naast het plaatsen van kunstnesten is nestbescherming cruciaal. Artikel 11 van de Flora- en faunawet bepaalt dat vogelnesten beschermd zijn. Deze bescherming geldt echter alleen zolang de nesten daadwerkelijk gebruikt worden. In ieder geval tijdens het broedseizoen dus. De nesten van een uitgesproken zomervogel als de gierzwaluw worden niet het hele jaar gebruikt en zijn buiten het broedseizoen dus niet beschermd. De gierzwaluw is zeer plaatstrouw. Als er niets met de nestplaats gebeurt, zal generatie op generatie van hetzelfde nest gebruik maken. Door zijn vliegende levenswijze vindt de gierzwaluw moeilijk een nieuwe nestplaats. In de praktijk komt het hier op neer: wanneer nestplaatsen door renovatie of sloop van het gebouw onbruikbaar worden, heeft de gierzwaluw zoveel tijd nodig om een nieuwe nestplaats te vinden dat er een broedseizoen wordt overgeslagen. ●

